

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK HAVI KOZLÖNYE

SZERKESZTI: Dr. WEISZBURG GYULA.

— MEGJELENIK MINDEN HÓ ELSEJÉN. —

Féligazságok.

Irta: Dr. Weiszbürg Gyula.

A tiszta hazugságoknál sokkal veszedelmesebbek a féligazságok. Mert az egyszerű valótlanságokra hamar rájön még a kevésbé raffinált elme is, de a féligazságok és az igazsággal vegyes hazugságok a kritikusabb gondolkodókat is félrevezetik, hisz az állításokba való elmélyedés tesz csak képessé az igaz elemeknek a hazugaktól való elválasztására. Természetes, hogy ily féligazságok elég alkalmasak szónoki hatások és egynapi eredmények elérésére, de alkotni ilyenekkel nem lehet, mint ahogyan hidakat nem lehet építeni számítások alapján, melyek részben igazak ugyan, de másrészben hamisak.

Az egyesítő mozgalom múlt sikerei és végleges eredménytelensége is, hiszen nem fedünk fel titkot, mikor állítjuk, hogy a mozgalom eredménytelenségét már a „vezérkar” is látja — abban leli okát, hogy a mozgalom jelszava olyan féligazság volt, mely képes volt nagy lelkesedést kiváltani, hiszen csak kevesen vették észre, hogy a jelszó az igazságnak csak egy részét fejezi ki, de természetesen nem lehetett alapkő, melyre falat rakni lehetne. „A zsidóság egy”, mondták és levezették belőle azt, hogy ennél fogva lehet, sőt kell részére egységes szervezetet teremteni vallási tekintetben is. Hát kétségtelenül igaz, a zsidóság egy, de vajjon melyek azok az elemek, melyek azt a 900.000 embert, kik a hazai zsidóságot alkotják, zsidósággá teszik? Nem mi fogjuk elmondani, mert ha mi tennők, Isten tudja, milyen vádakat kovácsolnának ellenünk, de elmondatjuk avval a személyiséggel, kit az „egyesítők” is tekintélyüknek ismernek el, akinek tehát következmények terhe nélkül szabad az igazságot kifejezni. *Winterberg* Gyulát, a pesti chevra kadisa elnökét gondoljuk, ki a chevra felvételek befejezési ünnepélyén tartott beszédében a zsidóság egységére ért ki, de nem elégedett meg az egység fráziséval, de azt az egysége-

elemezve mondja: „*egy az Istenünk, egy a hitünk, egy a népünk és egy a fajunk*“, majd folytatva hivatkozik az érzés egységére, hogy fáj, ha valakit közülünk megkínoznak és örvendünk, ha sikereket ér stb. Miben áll tehát a zsidóság egysége? A zsidóság egységes faji és népi vonatkozásaiban, a zsidóság egységes történeti érzetében és jövő ideáljaira nézve egységes, amennyiben minden tagja egymásra van utalva, hogy ki ne zárják emberi jogokból, hogy lehetővé váljék képességeinek kifejlesztése, a zsidóság egységes, amennyiben egy istent hisz, egységes még a vallás kiemelkedő, legjelentősebb mozzanataira nézve is, sőt egységes még sok más tekintetben is, de egyben nem az, t. i. a vallási gyakorlat kérdéseiben, már pedig az egységes szervezet éppen ezt a pontot akarja szabályozni. Mert mi mást jelent az egyházi szervezet, mint szervet a vallás gyakorlati részének rendezésére és megállapítására? Lehetne tehát egységes szervet alkotni a faji öntudat emelésére, a történeti érzék fejlesztésére, a zsidóság jogainak megvédésére, gazdasági érdekeinek, ápolására és még sok mindenre csak ép arra az egyre nem, amire törekcsenek, t. i. vallási ügyeinek rendezésére, mert az e tekintetben megnyilatkozó különféleség kizárja azt, hogy legyen egy egységes szerv, mely a különféle irányzatokat egyformán ápolja és gondozza, mert ez természetsszerűen azt az irányt fogja különös gondjába venni, amelyet a szerv élén állók többsége helyesebbnek vagy éppen egyedül helyesnek fog elismerni.

Mert ha az emberi törekvések és alakulatok bármely más ágában elképzelhető volna is, hogy különböző irányzatok egy közös kormányzat által egyformán kielégíttessenek, ha p. o. különböző politikai pártok alkothatnának is egységes kormányt, mely minden iránnyal szemben egyformán volna igazságos — ámbár a hazai tapasztalatok erre nézve sem szolgáltatnak biztató példát — vallási ügyekben ez még akkor is hiu és lehetetlen kísérlet lenne. Mert a vallásoknak és vallási irányoknak természete, hogy, amennyiben őszinték, és különösen amíg erősek és izzók, nem tűnnek megalkuvást és compromissumot és magukat és egyedül magukat tartják helyeseknek és fejlesztendőeknek. A katolikus vallás ezt annyira viszi, hogy még a tulvilági üdvösséget is csak a maga hívei számára tartja lehétőnek, de még a legliberálisabb vallás sem állítja, hogy a másik vallás is olyan jó, olyan igaz, annyira terjesztendő, mint ő maga. És éppen úgy van ez az egyes irányokkal az egyes vallásokon belül is. Hát elvárható-e egy haladó hitközségtől, mely meggyőződésből haladó, mert a vallás fejlődésében hisz és a zsidóság jövőjét csak úgy látja biztosítottnak, ha az élet és a tudomány követelményei összeegyeztetnek a vallás hagyományaival,

— és milyenek voltak a haladó hitközségek azelőtt : elvek és meggyőződések alapján állók, — elvárható-e, kérjük, egy ilyen haladó hitközségtől, hogy kielégítse egy esetleg tekintélyes orthodox kisebbség kívánságait, melyek, szerinte, idejüket multák, anachronismusok? Hát még ha a fordított esetre gondolunk? Hát elképzelhető-e, hogy egy igazi orthodox hitközség régi irányu és becsületes vezetősége megadja a haladni akaró kisebbségnek az eszközöket, hogy intézményeket teremtsen, melyeket ez szükségesnek és üdvösnek, a többség azonban kártékonynak, veszedelmesnek és bűnösnek tart? Elvárható-e p. o. a kassai hitközség orthodox többségétől, hogy a kisebbség részére orgonát építsen a templomban, mikor az orgona által a templom, az orthodox meggyőződés szerint, oly helyiséggé válik, amilyenbe zsidónak talán egyáltalán nem szabad bemenni, hát még imádkozás céljából? Vagy a munkácsi hitközségtől, hogy a modern elemek részére szemináriumból kikerült rabbit alkalmazzon, mikor az orthodoxok tekintélyei minden szemináriumból és pláne a pestiből kikerült rabbit már eleve méltatlannak és veszedelmesnek jelentettek ki?

Ezért találták ki aztán azt a fából való vaskarikát, hogy „teljes egység különböző szervezetek mellett“, amit elővesznek meg elrejtene, ismét elővesznek és ismét eldugnak, ahogy a szél fuj. De hol marad az egység, ha a régi keretek megmaradnak? „Egységes lesz az autonómia“ mondják, de ez igazán szavakkal való játszás, mert külön szervezetnek hogyan lehet egységes autonómiájuk? Mert mi az autonómia? Az állam által megadott jog, az illetékes felekezeti hatóságok által helyeseknek tartott intézkedéseket végrehajtani, ítéleteiknek érvényt szerezni. De ha az egyes szervezetek külön intézkednek ügyeikben, külön ítélkeznek peres kérdéseikben és mindegyiknek meg van a joga hozzá, hogyan lehet ezt aztán „egységes autonómiának“ nevezni. Ha p. o. a haladó szervezet másképp állapítja meg a kultusz-tisztviselők kvalifikációját, mint az orthodox, ez más okok miatt indít fegyelmet, mint a haladó és a törvény ezt is törvényerővel ruházza fel, lehet-e még akkor egységes autonómiáról beszélni?

A felekezet egysége azért még fenmaradhat, ahoz a hit még elég egységes, a felekezet kormányzása azonban nem lehet az, mert ép abban nagy a különbség, amire az a kormányzás a gyakorlatban kihat és azért nem lehet egységes szervezet és ami ebből önmagától folyik: egységes autonómia.

És a zsidóság egységére nézve ez semmi veszélyt sem rejt magában.

Ujból és ujból kell ugyanis hangoztatni, hogy a „szervezet“

sem nem valami szentség, sem valami misztikus erő, hanem egy nagyon prózai valami, t. i. nem egyéb, mint a nagy fogalom: vallás gyakorlati megnyilvánulásának szabályozása, az arra hivatott hatóságok megállapítása és azok szolgálati utasítása. A „szervezet” nem az a vallásnak, ami a jegybankoknak az érckészlet, az aranyfedezet, hanem csak annak kezelési szabályzata. Az aranykészletet kell megővni, a kezelési szabályzat különböző vidékekre különböző is lehet. A zsidóság egységét is meg kell ővni, de bizony rosszul állna ez az egység, ha azt csak az egységes egyházi szervezet tartaná fenn. Ez egység fennmarad, ha megőrizzük a múlt hagyományait, ápoljuk a jövő ideáljait, ha közösen törekszünk emelni hitfeleink erkölcsi, szellemi nivóját, ha hirdetjük az összetartozást, emeljük a faj kulturértékét. A vallási elem, pláne a vallásgyakorlati része nem meríti ki a zsidóság fogalmát. Háromezer év közös dicsőségét, szenvedéseit és reményeit, alkotásait és tévedéseit, a vérség kapcsát, a közös hagyományok kötelékét nem fogja az megsemmisíteni, ha a berettyóújfalusi és az aradi hitközség ügyes-bajos dolgaiban két fórum fog is intézkedni.

Az új adótörvények és a kultuszadó.

Irta: Dr. W. Gy.

Az új állami adótörvények, melyek a jövő évben akár a jelenlegi, akár módosított formában, de kétségtelenül életbe fognak lépni, aktuálisnak teszik a kultuszadó kérdését is és ez, melytől összes hitközségeink jelene, jövője és egész fejlődése függ, megérdemli, hogy vele alaposabban foglalkozzunk. Megérdemelné akkor is, ha jelentősége csak abban állana, hogy általa jutnak a hitközségek abba a helyzetbe, hogy törvényes és önkéntes feladataiknak eleget tehessenek, de facto azonban a kultuszadó nemcsak anyagi, de erkölcsi tényező is, mert igen gyakran miatta lazul a kapocs, mely a hitközségi tagokat a hitközséggel összefűzi, miatta támad oly gyakran annyi keserűség a szivekben, hogy aztán nemcsak a hitközség, de az egész zsidóság, az egész vallás iránti szeretetet és becsülést is csökkenti, sőt némely esetben egyenesen hitehagyáshoz vezet.

Hisz ismeretes, hogy az összes adók hagyományos népszerűtlenségeit jóval felülmúlja a kultuszadó. Ezért még a leglelkesebb, sőt legfanatikusabb orthodox sem tud lelkesedni, pedig neki igazán szükség van a hitközségre reggeltől estig, mert alig élhet metsző nélkül, ki hushoz juttatja, előimádkozó és tórafelolvasó nélkül, kik az istentisztelet megtartását teszik lehetővé és rabbi nélkül, ki vallásos kér-

déseiben dönt, hát még a modern hitközségek hívős tagja, ki mindig ellenértékét keresi azoknak a koronáknak, melyeket a hitközségi pénzbeszedő tőle elvisz. „Mit ad nekem a hitközség“, panaszkodik ő, hisz metsző nem kell neki, templomba csak akkor menne, mikor megvásárolt ülőhely nélkül be nem bocsátják, vallásos kérdései, melyekre a hitközség papja adna feleletet, nincsenek és még csak temetéshez sem jut ingyen.

A felett azonban, hogy kultuszadó is létezik, valahogy csak megnyugodnának az emberek, hisz mégis tudják, hogy hitközségnek létezni kell, ha már nem másért, hát azért, mert a törvény megköveteli; templomra, papra elvégre mégis csak van szükség, ha csak kivételes alkalmakkor is; ami a kultuszadó iránti ellenszenvet annyira felébreszti és táplálja abban a körülményben rejlik, hogy a legtöbben állandó igazságtalanságot látnak a kivetett összegben, mert *nincs kivetési kulcs*, nincs biztos objektív alapja a kivetésnek és így nagyon sokan azt hiszik, hogy rájuk igazságtalanul lett az adó kiróva, többel lettek megterhelve, mint amennyi őket megilletné. Sok esetben nem is mondják az összeget önmagában nagynak és mégis elégedetlenek vele, mert X. vagy Y. ismerősük, ki véleményük szerint sokkal tehetősebb, csak annyi vagy talán még kevesebb adót fizet, mint ők.

Már pedig ezt a tényt, hogy nincs adókulcs, a hitközségek legnagyobb barátja sem tudja elvitatni. Igazán nincs, tudtunkkal egész Magyarországon, objektív alapokon nyugvó kultuszadókivetés. Az adókivető bizottságok a legjobb akarat mellett, a leglelküismeretesebb mérlegelés után sem fogják tudni az igazságot megközelíteni, ha a kivetésben csak felszíni becslés, véletlen információkra vannak utalva és nem fogják kikerülhetni a gyanúsítást, hogy sokszor rokon- és ellenszenv, sőt a konkurrencia „jóakarata“ működött közre az évi kultuszadó megállapításában.

De ez csak nálunk, legfőlebb még Ausztriában van így, már Németországban ki van zárva, hogy az emberek igazságtalan, rossz-akaratu vagy akárcsak felületes adókivetés miatt panaszkodjanak, mert ott egyszerűen az állami adó, illetőleg az állami adó alapját képező jövedelem szolgáltatja azt az alapot is, mely szerint a kultuszadó is kivetésre kerül. Berlinben p. o. az állami adó kivetése alapjául szolgáló jövedelem 0.7%-a képezi a kultuszadókulcsot 1912/3-ra. E kulcs ellen ugyan azt a kifogást lehetne tenni, hogy a modern adókivetésnek legigazságosabb elvét: a progresszivitást mellőzi, de ettől eltekintve, minden adófizetőnek meg van az a megnyugvása, hogy csak jövedelme arányában van megterhelve.

Természetes, hogy az ily adókimutatás főfeltétele a becsületes jövedelem bevallás, de hisz tudunkkal az új adótörvények ép ezt akarják mindenféle eszközökkel kikényszeríteni és így a jövőbeni adóbevallások mégis közelebb jutnak majd az igazsághoz, mint ahogyan ma állnak hozzá és ha a kultuszadókimutatásnak egyetlen alapját egyelőre nem is, de legalább egyik fontos segédeszközét fogják képezhetni. Ehez azonban szükséges volna, hogy a hitközségek ez adatok birtokába jussanak, aminek törvényes akadálya nincs, legfőleg egy technikai nehézség: legalább a nagyközségekre, az t. i., hogy az adóbevallási nyomtatványokon, legalább eddig, a bevalló felekezete nincs feltüntetve. Ez az állapot eddig is érthetetlen volt, nemcsak azért, hogy az állam, mely minden bizonyítványban, minden tanúkihallgatáskor, minden pályázatban, minden cselédbjelentésnél az illető felekezeti hovatartozásának kimutatását követeli, miért lett egyszerre oly felvilágosodott, hogy ebben az okmányban mellőzi a kérdést, milyen felekezeti valaki, de érthetetlen azért is, mert maga az állam ad a felekezeti jogokat, melyek gyakorlásához multhatatlanul szükséges annak ismerete, mennyi állami adót fizetnek a hitközségi tagok? A törvény ugyanis megengedi, hogy a hitközségek tagjaikra az állami adó egy bizonyos százalékában kivetendő iskolai adót róhassanak; de hogyan állapíthassa meg a hitközség tagjai állami adóját, ha az illető adatokat az adóhivataltól meg nem kapja és az adóhivatalok hogyan állítsák össze azokat, ha hitelesen maguk sem tudják, milyen felekezethez tartoznak az adófizetők?

Magának az iskolai adótörvénynek logikus következménye tehát az adófizető felekezetének kimutatása, most csak arra az ellenvetésre kellene felelni, hogy amellet az általános „pártatlanság és igazságosság” mellett, amelyben felekezetünk tagjai a hatóságoknál tudvalevőleg örvendenek, nem képezn-e a zsidóság egyenes megkárosodását, ha az adóbevalló a felekezetét is kénytelen volna bejegyezni. De itt, azt hisszük, hogy alig van veszíteni valónk, mert az állami adót kivető és a felszólamlási bizottságok előtt úgy sem ismeretlen a felek vallása, legalább amennyire zsidókról van szó és alig fog több igazságtalanság történni, mint amennyi fölött mai napig panaszkodnak, sőt nem lehetetlen, hogy még előnyt fog képezni, amennyiben a „jóakaró” tagok nem fognak hivatkozhatni a felekezeti viszonyokban való tájékozatlanságukra. És így alig forog fen érv, mely a hitközségek azon kívánsága ellen szólna, hogy az állami adóhivatalok a hitközségi tagok bevallott jövedelmének, vagy megállapított adójának lajstromát adják át a hitközségeknek, aminek különösen Budapesten, de talán más

nagy hitközségben is, meg lenne még az a jó oldala is, hogy egy kultuszadókötelezett sem vonhatná ki magát e kötelezettség alól, amint az mai nap, a legnagyobb elővigyázat és gondosság mellett is, oly gyakran előfordul, mert a hitközségek abban, hogy ki zsidó, ki nem, nem volnának a megbízhatatlan magánadatokra szorulva.

A kultuszadó ügy a kormány előtt egyszerre szőnyegre hozatván kedvező alkalmul szolgálhatna ez ügy egy másik függő pontjának rendezésére is. Értjük a tényleg vagy állítólag két helyen állandó lakással bírók adófizetési kötelezettségének kérdését. Ismeretes, hogy az 1888. jun. 21-ikén 1191. eln. sz. a. kelt min. rendelet, mely szerint az, „ki több helyen bir lakással, az illetékes községek közt szabadon választhatja azt, melyhez tartozni akar“, igen sok és jogos panaszra ad állandóan okot, mert arra ad alkalmat, hogy ép a legtehetősebbek vonják ki magukat az igazságos adófizetés alól. A budapesti háztulajdonos p. o., kinek valaho! sok ezer holdas birtoka van és ott egy szobája is, hol meghál, ha oda megy, annak a falunak hitközségét választja, amelyhez birtoka tartozik, mert ott 100 vagy 200 K évi adóval még gavallér is, míg ha Pesten fizetné adóját, ez összeg többszörösére volna kötelezve. De egy kis furfanggal még birtokra sincs szükség. A pesti milliomos bérel magának egy szobát Tétényen vagy Cinkotán és szabadon választja magának Tétényt vagy Cinkotát a hitközségnek, amelyhez hozzátartozni akar. Igaz, hogy a közigazgatási hatóságok az ily kézen fekvő fondorlatok ellen megadják a védelmet, de csak hosszadalmas és kellemetlen eljárás után, és a perlekedés a hitközségnek nem kellemes. Pedig igen egyszerűen lehetne a bajokon segíteni, ha egy újabb min. rendelet kimondaná, hogy akik két község területén bírnak állandó lakással, kultuszadójukat a nagyobb hitközség területén fizetik, de e nagyobb hitközség kártalanítani tartozik a kisebbet, de volnának még más megoldási módok is, melyekkel azonban ezuttal nem foglalkozunk.

Mindenesetre égető e kérdés megoldása, mint egyáltalában a kultuszadó kivetés kifogástalan módszeréé. Az alkalom e kérdések megoldására meg volna és e kérdések igen sok hitközséget érdekelnek. Kíváncsú volna, hogy az alkalommal éljenek is.

Vallási vitatkozás Németországban.

Írta : Dr. Richtmann Mózes.

A németországi zsidóságban a hitközségi szervezés tekintetében ugyanazokat a tüneteket látjuk, mint a hazai zsidóságban. A liberálisnak nevezett haladó árnyalat egységes szervezetbe kívánja vonni a hitközségeket, az orthodox irányzat pedig tiltakozik ilyen kísérletek ellen. A német orthodoxia vallásossága pedig tudvalevőleg ugyanazon fokon áll, amilyenén a hazai zsidóság műveltebb konzervatív osztálya. *Hirsch* Sámson Ráfáel, a német orthodoxia előharcosa többször jelentette ki mint mély meggyőződését, hogy a német orthodoxia és neológia között sokkal nagyobb a különbség, mint a katolicizmus és a protestantizmus között. Ez a nagyhangú kijelentés a zsidóság kebeléből már egyszer kiközösítette a német községek tulnyomó részét. De az a mód, ahogyan a német orthodoxia harcos lapja, az *Israelit* tárgyalja az irányelveket, az idegesség, mellyel az új schizma ellen tiltakozik, ahelyett, hogy nyugodtan rámutatna egy már meglevő szakadás új alakulatára, azt mutatja, hogy milyen alaptalannak tartja a német orthodoxia maga is az eddigi elméleti kiközösítést. A liberális programpontoknak bírálója, *Wohlgemut* pedig megjegyzi, hogy *Hirsch* kijelentése csak védelmi eszköz volt a kényszerszervezeti kísérletekkel szemben.

Hirsch szellemében s ideológiájában van megírva dr. *Cahn* fuldai rabbinak most megjelent műve a jelenkori zsidóság vallásos áramlatairól. (Die religiösen Strömungen in der zeitgenössischen Judenheit). A könyv annak a bebizonyítását tűzte ki célul, hogy az orthodox zsidóság lényegileg különbözik a haladó zsidóságtól. Ezt három tanügyi s négy tudományos példán világítja meg, de 448 lapon. A tanügyi esetek reánk nézve nem bírnak nagy érdekekkel. Az első a poroszországi népiskolák rendezésére vonatkozik, melyet a porosz törvényhozás 1906-ban eszközölt. A legnagyobb német egyesület, a *Verband der deutschen Juden* egyöntetűséget akart hozni a zsidó népiskolákba is, de összes ténykedéseit ellensúlyozta a *Freie Vereinigung für die Interessen des orthodoxen Judentums*, melynek irányítója ebben az ügyben *Cahn* volt, akinek ugylátszik jó összekötetései vannak kormánykörökben. *Cahn* közli a tárgyalások anyagát s azt bizonyítja, hogy a Verband tönkre akarta tenni a zsidó népiskolát s csak a *Freie Vereinigung* mentette meg. Ebből azt a következtetést akarja levonni, hogy a haladó zsidóság a zsidó népiskoláktól meg akar szabadulni. Ez a következtetés Magyarországon legfeljebb egy-

nehány orthodox községre vonatkoztatható. A népiskola rendezésével kapcsolatban felmerült Poroszországban az az eszme, hogy a nem-zsidó népiskola vezetősége tartozik a zsidó hitoktatásról is ép olyan módon gondoskodni, ahogy a többi felekezetéről. Ebben az egyenlőségi elvben nagy veszedelmet látott a Freie Vereinigung, mert attól félt, hogy a hitoktatást esetleg nem arravaló tanító látja el; vallásos szülők gyermekeit esetleg liberális alapon álló tanító fogja tanítani. A Freie Vereinigung ép ezért küzdött, hogy a régi állapot megmaradjon. Annál inkább, mert a hitoktatás szervezése közel jár egy általános hitközségi szervezés kísérletéhez. Mi nyugodtan és pártatlanul megállapíthatjuk, hogy ebben az esetben is a politika legyőzte a vallásos érdeket. Hiszen ugyyszólván lehetetlen, hogy olyan esetek előforduljanak, hogy a hitoktató az egész községgel merő ellentétes álláspontra helyezkedjék. S azt is tudjuk, hogy a szülői ház nevelése, hatása erősebb minden iskolai hitoktatásnál. Látjuk, hogy hiába tanítjuk a szombatot, ünnepeket, rituális életmódot olyan gyermekeknek, akik ezt otthon nem látják. A porosz kormány ezek után arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem tudja, milyen legyen ez a vallás-oktatás, liberális-e vagy orthodox s azért minden maradt a régiben. Ez a kényelmi szempont, melyet nálunk is vall a kormány, egészen természetes, de Cahn ebben Isten különös kegyét látja, hogy sikerült.

A harmadik eset egészen elméleti. *Maybaum* Zsigmond berlini rabbi homiletikájában két tantervet közöl. Az egyiket zsidó elemi népiskolák számára, a másikat a zsidó hittani iskola számára. Az elsőben nagyon kevés a héber, Cahn szerint, a másikkban megfelelő, mert konzervatív ember állította össze. Azt természetesen elfelejti, hogy két különféle iskoláról van szó. Már abban a körülményben, hogy *Maybaum* a konzervatív tantervet is közli, türelmességet látunk. C. azonban elvtelenséget lát.

Tudományos kérdéssel foglalkozik a továbbiakban, amikor be akarja mutatni a nagy ellentétet, amely a két párt keretében a zsidóság lényeges tételei tekintetében uralkodik s feleleveníti azt a harcot, amely *Frankl* Zachariás és *Hirsch* Ráfáél között folyt le. *Frankl* 1859-ben kiadta a misna módszeréről szóló híres művét. Ennek egyik helyén *Frankl* azt mondja, hogy „szináji hagyomány“ alatt sokszor egy későbbi, általánosan elfogadott intézkedést is értünk. Erre *Hirsch* a lapjában a Jesurunban megfújta a nagy sófárt, hogy *Frankl* nem hisz a hagyomány isteni voltában s kényszeríteni akarta annak a kijelentésére, hogy igenis hisz benne. Természetesen ő erre azt felelte, hogy ő a tradíciót tudományos alapon akarta kutatni s ilyen alapon csak

ázt kell s lehet bizonyítani, hogy nagyon régi. Az, hogy isteni, már dogmatika. C. e vitából konstatálja, hogy még a vallásos Frankl sem hitt a hagyomány isteni voltában, mert elhagyta az orthodox alapot. Igaz ugyan, hogy később pótlásokat adott ki művében s ott kijelenti, hogy színáji hagyomány elsősorban szószerint veendő, de az nem számít C. szerint, mert nem eléggé feltűnő helyen teszi e kijelentést. Mi más ez, mint „eretnek szaglászás“, ami a pietisztikus német zsidót gyakran elviselhetetlenné teszi?

A konzervatív Frankl, „a halott oroszán“ után az újabb zsidó irodalom egynehány művét bírálja, amelynek írói elismerten a szélső liberálisok táborába tartoznak. E művek között legfontosabb, Kohlernek „Rendszeres zsidó teológiája.“ Mivel szerzője kimondottan elfogadja az új biblia-kritika álláspontját s mivel a legfontosabb kérdésekben: amilyenek a kinyilatkoztatás, a csoda problémája nem egészen világos, könnyű volt Cahn-nak bizonyítani, hogy elhagyta a zsidóság alapját. Ezt kárhoztatja Goldschmidt offenbachi rabbi kis könyvében is, mely „a zsidóság lényegéről“ szól. Ezen a könyvön végig a zsidóság izzó szeretete vonul át. Szerzője nem kisebb dolognak bizonyítására vállalkozott, mint arra, hogy az egyetlen univerzális vallás a zsidó, mert ennek lényege: „Isten az embert saját képmására teremtette“ s ezzel szemben a kereszténység az ő üdvösségéről szóló tanításával particuláris. C. azonban szemére hányja, hogy a kinyilatkoztatásról szóló hite nem egyezik az általánosan elismert zsidó felfogással. Még több kivetni valót talál a híres marburgi tanár, *Cohen Herrmann* felolvasásában, melyet 1910-ben a berlini valláskongresszuson tartott. („A zsidó vallás jelentősége az emberiség vallási haladásában.“)

Cahn-nak a dolog lényegében annyiban igaza van, hogy a zsidóságban tényleg mélyreható különbségek vannak, amelyek nem hasonlíthatók a szefard és az askanáz zsidók ritus-különbségére. De tulbecsüli annak a liberális felfogásnak hatását, amelyet egynehány könyvben talál kifejezve. Ez a liberális felfogás az életben nem nyilatkozik meg a zsidóság szélesebb rétegeiben. Az igazi zsidó orthodoxia jellege az idők folyamán mindig az orthopraxis = a vallástörvény szerinti cselekvés volt, nem pedig a kinyilatkoztatás szószerinti vagy tartalomszerinti, a hagyománynak közvetlen vagy csak közvetett isteni volta feletti vitatkozás. Az orthopraxis terén kétségtelen nagy a szakadás Izraelben. A zsidóság egy része — műveltebb, de azért csekély része — nem tartja a vallástörvényt nem elvből, hanem kényelemszeretetből. Azért a reformálás nem fog sikerülni, mert az csak azoknak köréből indulhatna ki, akik az orthodoxoknál valláso-

sabbak s több áldozatra volnának képesek a zsidóságért. De nincs igaza Cahnnek azért sem, mert ha úgy szegeztek volna neki minden gondolkodónak a zsidóságban a kinyilatkoztatás mechanikus szó-szerintiségében való hitet, a tradícióból folyó intézmények feltétlenül isteni s így semmiféle körülmények között nem változó voltát, mint ő azt teszi, akkor nem keletkezett volna sem zsidó filozófia, sem zsidó tudomány, hanem lett volna megkövesedés s ellaposodás, mert nem kellett volna semmit sem kutatni, minden világos lenne. Cahn könyvének egyes részleteit azonban érdemes volna lefordítani magyarra. Nem tartalma, hanem írásmódja miatt. Semmi lesajnálás, semmi ledorongolás nem található könyvében, hanem tisztelet a másvéleményekkel szemben s vitatkozás európai modorban s izléstelenség nélkül.

A hitközségi tisztviselők és alkalmazottak nyugdíjügye.

Irta: **Barta Lajos** (Nagykanizsa).

A zsidóság teste sok sebből vérzik. Mondhatnám lelke is. Hogy is ne! Világéletében csak egy kézzel alkothatott, másik kezével folyton védekeznie kellett. A védelem sokszor harcias volt. A harcban, annak hevében sebeket is kapott. E sebek közül nem egy, ma is égeti, különösen azok, melyeket testvér — testvéren ejtett. A gyógyulásra és gyógyításra váró sebek egyike a tisztviselők jogviszonyának és nyugdíjügyének rendezése. Sulyos ügy, nap-nap után újabb, fájó sebek fakadnak nyomában s megoldása a legjobb akarat és igyekezet mellett is nagyon nehéz. Mert nem szabad felednünk, hogy évtizedes mulasztásokat pótolni s több évtizedre kiható alkotásokat megteremteni nagyon nehéz, különösen ott, hol felsőbb hatóság — felekezeti hatóság — van is, nincs is s hol újabb megterhelteetről, nevezzük szebben: áldozathozatalról van szó. Aki ismeri az országos viszonyokat, az elismerheti *Krausz Fülöp* urnak e lapok múlt számában közölt cikke jóhiszeműségét, méltányolhatja az ő, valamint *Virányi Gyula* urnak az „Egyenlőség“ január hó 12-i számában felvetett eszméjét, azonban tudatában van annak is, hogy ezek szép elméleti dolgok, eszmék, melyek a gyakorlatban ezidő-szerint kivihetetlenek.

Az izraeliták országos irodája a legnagyobb buzgóság mellett még csak a statisztikai adatokat sem tudta megkapni; ugyanigy jártak egyes községkerületek is, jórészt azért, mert több hitközség

azt hitte, hogy pusztán az adatok beszolgáltatásával már bizonyos kötelezettséget vállal magára véglegesítés vagy nyugdíjügyben. Ismerünk hitközségeket, ahol a becsületben, több évtizedes munkásságban megőszült és megöregedett kántornak, mert már nem tudott kellően trillázni, felmondottak, nagy kegyesen megengedvén neki, hogy az ép üresedésben volt templomszolgai állásra ő is pályázhatik. Akárhány anyahitközség, ahol a rabbit lelkesedéssel választották, fénnel, pompával installálták, rövid működés után úgy megbecsülték, hogy az kitessékelésnek is beillik, s ha a rabbi más hitközségbe megy, évekig nem töltik be az állást gazdasági szempontokból.

Ilyen viszonyok között nem képzelhetek olyan valakit, akinek hívó szózatára minden gyülekezet belép az országos nyugdíjkötelékbe. Ehhez imponáló erő kell, aminek zsidó ügyeknél a neve: államhatalom. Avagy nem-e doboltathatná-e ki még ma is Gansfuss Salamon Kutyabagason, hogy az ő mészárszékeben holnaptól kezdve a marhahus kilogrammja 10 fillérrel olcsóbb s hogy új hitközség is lesz a községben, ha az állam nem szabályozta volna rendeletileg a kóserhusügyet, s a hitközségek szervezési ügyét? Nem-e kötne még ma is sok hitközség utilaput főtisztelendő és közszeretben álló fő-rabbijának talpa alá, ha az állam vonatkozó rendetével 1885-ben nem lépett volna közbe? Bizony, bizony, fáj a mi szívünk, égeti a seb sokszor lelkünket is, de tegyük a kezünket szívünkre s valljuk be, egymásnak mi nem tudunk imponálni, egymásnak mi nem tudunk parancsolni, egymásnak mi nem tudunk szót fogadni, sőt vajmi gyakran egymást mi nem tudjuk, mi nem akarjuk még csak meg sem érteni, nem tudjuk, nem akarjuk még csak meg sem hallgatni!

Azonban ne adjuk fel a reményt, ne veszítsük el a türelmet, különösen most nem. A zsidóság életében sokszor volt már éjjel s utána még mindig lett újra reggel, derüs verőfénnel. Hogy ezt újra boru váltotta fel, az ne ejtsen kétségbe bennünket. Igaz, hogy kevés kivétellel, amely kivétel mindegyikének tisztelettel és elismeréssel adózunk, a legtöbb hitközségben nyomasztó a tisztviselők helyzete, bizonytalan saját és családjuk jövője s mindezek teljes tudatában is, ha most saját erőnkből akarnánk valamit tenni, nemcsak az eredményt kockáztatnók, de a dolgok helyes irányításának s úgy lehet, helyes és végleges megoldásának elébe vágnánk.

A hazai zsidóság legjobbjainak fényes gyülekezete lelkes egyhangusággal múlt évi február hó 20-án Budapesten tartott országos értekezletén felekezetünk összes ügyeinek rendezése érdekében fontos határozatokat hozott, melyeknek 4-e ekként hangzik :

4. Tegyen továbbá ezen bizottság* az országos nagygyűlésnek alkalmas javaslatokat a rabbik és hitközségi tisztviselők jogállásának biztosítása, valamint számukra országos nyugdíjintézmény létesítése érdekében“.

Jelzett országos-bizottság az előmunkálatok végzésében serényen buzgólkodik. Sorát fogja ejteni a nyugdíjügynek is. Egyelőre nincs okunk és nincs jogunk ebben kételkedni. Bizzunk a Bizottságban és annak illusztris, nagyrahivatott elnökében. Mindenkinek sorsa egyaránt érdek el mindnyájunkat s ha közölünk egyik-másika, amennyireannyira, biztos révből nézi is mások sorsa sajkájának még a szeszélyes hullámok közötti hányattatását, nem nézi azt nyugodtan, tétlenül, de sőt minden áron azon van, hogy az a sokat hányt-vetett sajka is, a bennülökkel együtt, mielőbb szárazpartra, biztos révbe kerüljön.

*

A tisztelt szerzőnek itt megnyilatkozó optimizmusát mi, sajnos, nem oszthatjuk. A kérdésre különben még visszatérünk. *Szerkesztő.*

Különfélék.

A pesti Chevra Kadisa tagfelvételei f. hó 26-án zárultak be hagyományos ünnepély keretében. A záróünnepélyt *Adler* Gyula alelnök nyitotta meg, ki részletes jelentést tett a tagfelvételekről és köszönetét nyilvánította a bizottság tagjainak munkásságukért. Dr. *Kohn* Sámuel főrabbi *Winterberg* Gyula elnököt üdvözölte és átnyújtotta neki a rabbiság kitüntető oklevelét, melylyel őt a „morenu“ címmel ruházta fel. *Winterberg* elnök meghatottan köszönte ezt meg és ígéretet tett, hogy a jövőben még nagyobb buzgalommal és kitartással fogja felekezetét szolgálni és e kitüntetés csak buzdítani fogja, majd nagyszabásu beszédben méltatta a chevra feladatait és jelentőségét. *Adler* Lajos hitközségi elnök erre meleg szavakban üdvözölte a chevra elnökét, a bizottsági tagokat és a tisztikart úgy a maga, mint a hitközségi előljáróság nevében, mire Dr. *Adler* Illés rabbi nagyszabásu beszéd kíséretében Isten áldását kérte a chevra vezetőségére, amivel az ünnepély befejezését nyerte.

A pesti chevra kadisa tagfelvételeinek eredménye. A pesti chevra kadisa tagfelvétele, mint az már köztudomásu, közmegele-

* Az előmunkálatok foganatosítására ugyanakkor kiküldött országos százas-bizottság.

désre szolgáló eredménnyel járt. 2214 új tag lépett be ez alkalommal a chevrához, kiktől felvételi díj címen összesen 173.183 kor., adományképen pedig közel 15.000 korona folyt be. A rossz gazdasági viszonyok tehát — látszólag — nem éreztették hatásukat a tagfelvételnél. A 3 évvel ezelőtti eszközölt tagfelvétel kivételével, mikor egy sajátos körülmény tette a chevrára nézve rendkívül kedvezővé a felvételt, az soha sem volt eredményesebb, sem a tagok számát tekintve, sem pedig a felvételi díj összege szempontjából, mint éppen ez alkalommal. Bármennyire alkalmas ez a körülmény oly következtetésekre, amelyek a pesti zsidóság érzelmi világát és vallási felfogását tetszetősebb színben tüntetnék fel, sajnálatunkra rá kell mutatnunk a valódi okokra, még akkor is, ha bizonyos tekintetben kiábrándulást okoz is ez alkalommal az igazság.

Majdnem érthetetlen a be nem avatottak előtt, hogy tulajdonképpen a pesti zsidóság ily számottevő tömege mily uton-módon értesül a tagfelvétellről és honnan értesül a chevra kadisa arról, hogy tulajdonképpen kik nem tagjai még. Akik azonban ismerik a pesti izr. hitközség ügykezelését, azoknak tudomásuk van arról, hogy a hitközség az utolsó 3 évben mily nagyarányú tevékenységet fejtett ki az új adóalanyok gyűjtése körül. Sikertült is ezen utóbbi 3 évben (tehát a legutolsó chevra felvétel óta) több mint 14.000 új adófizetőt kikutatni. Ezek az évek óta itt tartózkodó, avagy vidékről ide költözött egyének a zsidó hitközség és általában a zsidóságtól már egészen eltávolodtak, éppen az adófizetésbe való bevonás, illetőleg az ezzel járó jogok szerzése által közelebb jutottak ismét a zsidósághoz. Megismerkedtek a hitközséggel és annak intézményeivel és ezzel kapcsolatban tudomást szereztek a chevráról és annak tevékenységéről is. A 14.000 új adózó címjegyzéke még a múlt év utolsó hónapjaiban rendelkezésére bocsájtatott a chevra kadisának, mely aztán mindnyájukat felszólította a chevrába való belépésre. A 2214 új chevra tag tehát a hitközség előtt nem új és nem ismeretlen ember. Ha közülük 2000 csak most kebelezette be magát a hitközséghez, ez nem jelenti azt, hogy eddig is nem fizettek kultuszjárulékot. Az igazságnak megfelelően pontos adatokkal is szolgálhatunk erre vonatkozólag.

A chevrához belépett 2214 egyén közül csak 385 nem fizet ez idő szerint kultuszadót, de valószínű, hogy a 385-ből a jövőben is csak kb. 50 fog fizetni. Mert ha részletes szemlét tartunk ez ismeretlenek között, kiderül, hogy nem is olyan nagyon ismeretlenek.

Közülük szegénység, hitközségi, vagy chevrai alkalmaztatás, avagy más jogcimen (katona, rendőr stb.) 139 díjmentesen vétetett fel, (ami az adózásnál valószínűleg szintén számbaveendő körülmény lesz) a többi új között található 25 házaló, 50 iparossegéd, 45 kereskedelmi alkalmazott, 52 magánhivatalnok, 7 munkás, 19 piacárus és vásároló, 19 pincér, 26 közszolga, ellenben ügyvéd, orvos, háztulajdonos, földbirtokos, építész, aki már ne lenne adófizető, még elvéve sem akad az összesek között. Így megvilágítva a f. évi chevra-felvétel, már nem mutatkozik oly kápráztatóan fényesnek, mint azt általában hiszik. Tény az, hogy 14,000 új és levélben külön-külön felszólított hitközségi adófizető közül, valamint további 10,000-et is meghaladó oly adózó, kik eddig még nem tagjai a chevranak, 2214 tag lépett be a chevra kadisa kötelékébe. Ország-világra szóló eredménynek ezt valóban nem lehet nevezni, sőt csak a rossz anyagi viszonyoknak kell nyilván betudni, hogy a felvételre jelentkezettek száma nem lett nagyobb.

Halálozás. *Diamant* Mór dr. a trencsényi hitközség tudós és nagyérdemű rabbija elhunyt. Kitűnő munkatársunk *Diamant* Gyula dr., vukovári rabbi atyját gyászolja benne.

A bécsi hitközség fölépitendő gyermekkórháza számára a király az udvari kincstár tulajdonát képező „Wasserwiesen“ telkének eladásához hozzájárult.

A palesztinai zsidókról a „Kölnische Zeitung“ a következő figyelemreméltó cikket közli: A zsidó bevándorlás az utolsó években tetemesen gyarapodott és virágzó kolóniák alapításához vezetett. Palesztina zsidó lakosságát két csoportba kell osztani: az egyik a régi jisub, azaz a városi lakosság régebbi része és az új jisub, amely a modern cionizmus hatása alatt újabban bevándorolt produktív keresetképes lakosságból áll. Ide tartozik vagy 40,000 városi és valamennyi vidéki lakos. Ha a Palesztinában lakó zsidók számát 100,000-re tesszük, akkor vagy a fele a régi, a fele az új jisubhoz tartozik, de az utóbbi folyton növekvőben van. Az új jisub városi lakossága nagy jelentőséggel van e csak félig fejlődött ország gazdasági és kulturális életére, mert kereskedőket és iparosokat, orvosokat és tanítókat szolgáltat, az egészségi állapotok javításán és az általános kultúra fejlesztésén fáradozik. Hogy mit tett eddig, mutatja a Jaffában keletkezett pompás negyed, Tel-abib, a jaffa-jeruzsálemi vasút közelében. Az evvel határos negyed: Nachlat Binjamin és a Haifában és másutt épülő új város-negyedek tanúi a zsidó szorgalomnak. Az új jisub magvát azonban a falusi zsidó lakosság képezi, mely vagy 40 falura terjed. A zsidó földbirtok Palesztinában jelenleg vagy 40,000 hektárt tesz,

ebből 30,000 ha. betelepített földrész, t. i. Judeában 8600 ha. (15 kolonia), Samariában 6000 ha. (8 kolonia), Galileiában 16,200 ha. (16 kolonia) és Jordánon tuli részben 700 ha. (1 kolonia). Nehéz volt a zsidókat, kik eddig tulnyomóan kereskedést űző nép voltak, földmiveléshez szoktatni és némely koloniának nehéz volt eleinte előre menni. Nagy támaszt nyertek azonban báró *Rothschild* Edmondban (Páris), ki a sok helyt egészségtelen mocsaras talajt eukalyptusfák ültetésével egészségessé tette, borpincéket építtetett, vízvezetéket csináltatott, a boreladást szervezte stb. Igaz, hogy báró Rothschild ez atyai gondoskodása avval a hátránnyal is járt a telepesekre, hogy sokan önállóság hiján hanyagok lettek, a báró segítségére szoktak rá és nem tudtak előre jutni. Telepitési rendszerének ezen váratlan következményétől a báró 1899-ben elkedvetlenedvén, a telepek támogatásától visszavonult és műveinek kezelését a Jewish Colonization Association-ra bízta. Azóta a koloniáknak fejlődése a gazdasági önállóság felé folyton észlelhető. A viszonyok állandó javulása, amelyet a zsidó kolonizáció is előre visz, különösen a személybiztonság erősödése és rendezett jogi állapotok beállta a német kolonistákra is a legnagyobb fontossággal bír. Törökország a zsidó telepítés révén csak hasznot várhat. Zsidó tőkével egy sok század óta elhanyagolt ország új virágzásnak indul, a nyugtalan arab lakosság között egy dolgos elem nyugalmat és rendet teremt, emeli az ország biztonságát és adóképeségét és a világkereskedelemre fontos hidat ver kelet és nyugat között.

Kétszáz zsidó börtönben. Az orosz viszonyokra jellemző pör nyert a minap Moszkvában befejezést. 200 zsidót ítélte a törvényszék súlyos börtönre, mert a fogtechnikusi vizsga letételénél bizonyos szabálytalanságot követtek el. E kvalifikációra azért törekedtek, hogy a zsidókat sújtó letelepedési tilalom alól fölmentessenek. A fogtechnikusi vizsgát három évi gyakorlat után mindenki letehetette. Néhány évvel ezelőtt azonban rendelet jelent meg, amely szerint e vizsgára csak azok bocsáthatók, akik egy-éves önkéntességre jogosító bizonyítványt tudnak felmutatni. E rendelet életbelépése előtt tömegesen jelentkeztek zsidók a vizsgálatra, akik: a három évi gyakorlatról keresztény orvosoktól hoztak (a valóságnak meg nem felelő) bizonyítványokat. Évek múltán kitudódott a dolog és egy monstre-pör vált belőle, amelyben 60 ügyvéd teljesítette a védői tisztet. Az ítélet kétségbe ejtette az elítélteket. A törvényszék a cárnak a büntetés enyhítését fogja ajánlani.

A Zsidó Nemzeti Alap (Keren Kajemet Lejiszroel) a legújabb kimutatás szerint 1912. évben 591,000 márkával gyarapodott,

ebből Magyarországra 8196·25 márka esik. A legnagyobb összeggel Oroszország járult a gyűjtéshez: 140,042·57 márkával, utána következik Ausztria: 117,438·20 márkával, a harmadik helyen Észak-amerika áll: 110,105·46 márkával. A legkisebb összeget Dánia gyűjtötte: 370·33 márkát.

Zsidó tanítók egyesülete Amerikában. Az Egyesült-Államok és Kanada zsidó tanítósága érdekeik védelmére és a zsidó nevelés hathatós előmozdítására egyesületet alakított. A Bronsville-ben megtartott alakuló gyűlésen 210 tanító vett részt.

Poincaré Henri, híres francia matematikus utódjául a párisi tudományos akadémia Hadamardot választotta. Hadamard zsidó vallású, sőt több rabbival van rokonságban.

Az amerikai zsidóbevándorlás. A most közzétett statisztikai adatok szerint az Egyesült-Államokba júliustól októberig 34,526 zsidó vándorolt be. A szenátusban minap elfogadott Burneth-Bill, úgy látszik, a zsidó bevándorlást is korlátozni akarta azzal az intézkedésével, hogy a 16 éven felüli olvasni nem tudó egyén elől elzárja a kapukat (ámbár azok számára, „kik oly országokból jönnek, melyekben vallási üldözéseknek voltak kitéve“, kivétel állapittatik meg), de az elnök e törvényhez hozzájárulását nem adta. A tavaly bevándorolt 182,273 analfabéta között 16,757 zsidó volt.

Az Amerikába bevándorolt leányok védelmére alakult „zsidó asszonyok egyesületé“-nek („Jewish women Assocation“) jelenleg 10,000 tagja van az Egyesült-Államokban. A múlt évben 6300 zsidó leányt vett oltalma alá. 1904. óta 70,000 bevándorolt zsidóleányról gondoskodott, akik szülők nélkül jöttek Amerikába.

Amerikai statisztika. Az „American Jewish Year Book“-ban a következő érdekes adatokat olvashatjuk: 1818-ban az Egyesült Államokban 3000 zsidó lakott; 1880-ban 230,257; 1912-ben 2,044,762. Az elmúlt évben 82 új zsinagógát és otthont nyitottak. A zsidó újságok száma 112.

Zsidók a philippini szigeteken. A philippini szigeteken jelenleg körülbelül 3000 zsidó család lakik. Többnyire Oroszországból kerültek ide és kereskedelemmel, iparral foglalkoznak. Községi szervezetük még nincs és ennek folytán nem is fejlődött ki zsidó élet. Csak az ünnepek alkalmával gyűlnek össze istentiszteletre.

Irodalom.

Die Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien. Im Auftrage der historischen Kommission der israelitischen Kultusgemeinde Wien, bearbeitet von Dr. Bernhard *Wachstein*. Wien und Leipzig 1912. Wilhelm Braumüller. Mit 202 Textabbildungen, 15 Tafeln und einem Friedhofsplane. I. Teil, 1540⁽²⁾ bis 1670.

Korunk egyik jellemző jelensége az irodalmi dagály, mely napról-napra emelkedik és kivált újév körül könyvpiacunkat elárasztja. Halom-számra jelennek meg ekkor szépirodalmi és tudományos munkák. Ezek közül sokan úgy tartalomra, mint külső kiállításra nézve bámulatból bámulatba ejtik az olvasót és ha ez így tovább megy, alig lephet meg majd bennünket valamely munka szaktudományos tárgyának eredetiségével, vagy a nyomdászati versenyt hirdető pompás külsőjével.

Mindamellett még sokáig mehet meglepő irodalmi esemény-számba az előttünk fekvő impozáns könyv, mely nemrég a bécsi zsidó hitközség aegise alatt fenti címmel a sajtó alól kikerült. Az osztrák főváros eme ősrégi zsidó községe nagyszerű emberbaráti és kulturális intézményeinek megteremtése és fentartása mellett óriási működési körét az újabb időben még az irodalmi mecénás szerepével is bővítette. Költséget nem kimélve, felkutatja és megirattja rátermett szaktudósokkal a bécsi zsidók multját, mely visszanyul a 13. század elejéig és rövid négy év alatt egy egész kis könyvtár látott már napvilágot ezen témáról. „Quellen und Forschungen zur Geschichte der Juden in Deutsch-Oesterreich“ összefoglaló címe alatt eddig a következő három alapvető kötet jelent meg: Dr. Goldmann Artur: Das Judenbuch der Scheffstrasse zu Wien (1389—1420) Dr. Schwarz Ignác: Das Wiener Ghetto, seine Häuser und seine Bewohner. Dr. Landau u. Wachstein: Jüdische Privatbriefe aus dem Jahre 1619.

A mult évben újabb három diszkötet jelent meg a bécsi zsidók multjáról, még pedig dr. Schwarz Ignác hazánkfia tollából: Geschichte der Juden in Wien bis zum Jahre 1625 és dr. Grunwald bécsi rabbitól: Geschichte der Juden in Wien 1625—1740. E kettő a bécsi régészeti társulat kiadványai.

Valamennyi között azonban a legértékesebb e sorok elején teljes címében idézett munka, melynek szerzője dr. Wachstein Bernát, ki már évek óta foglalkozik a bécsi régi zsidó temető sírfeliratainak megfejtéseivel és rekonstruálásával. Mennyi időt, mennyi szorgalmat és mennyi tudást fektetett szerző ezen monumentális munkába, melyhez foghatót az egész sírfelirat-irodalomban nem ismerünk! Luzzato, Levyson, Hock, Buber, Dembitzer és Horovitz hasonló munkái között

óriásilag kimagaslik Wachstein ezen gigászi könyve, mely a héber epitaphika terén, a zsidó irodalomnak az újabb időben nagyon kultivált ezen ágában bizonyára iskolát fog csinálni az anyag alapos feldolgozásával és ügyes elrendezésével. Ahogy Wachstein nagy irodalmi apparátusával és immensis tudásával a 695 sírfeliratot magyarázza és ezen anyagból kiindulva összehord minden rávonatkozó történeti és irodalmi adatot, a halottak ezen emlékművéből egy valóságos béth chajim lesz, mert azok Wachstein tudós idézeteitől szinte meg-elevenednek előttünk. Azt is lehetne mondani, hogy e sírfeliratok megfjtéseivel és magyarázataival rekonstruálja előttünk a régi bécsi község életét és szervezetét. És mennyi szolgálatot tett sok száz zsidó családnak az ő genealógiai jegyzeteivel, melyek előtt multjukra nézve egy eddig ismeretlen perspektíva nyílik! Az Auerbach, Aschkenas, Bacharach, Chalfan, Dux, Falk, Fischhof, Flesch, Fränkl, Günzburg, Heller stb. nevű családok közül, sokan, még hazánkban is, ott a bécsi ősrégi zsidó sírkertben akadhatnak most egyik-másik kiváló ősrük emlékére.

A magyar zsidók története is bővül ezen munka alapján egy-néhány érdekes adattal. Megtudjuk belőle, hogy a nyitramegyei Radosócon (Raspitz) már a XVI. század végén is laktak zsidók, kik közül r. Chajim Raspitz egy liturgiai író, az „Ijzun tefilla“ szerzője, a bécsi zsidó község jegyzője volt és 1638. október 14-én Bécsben meg is halt. (Sírfelirata 235 sz., feleségeé: 236 sz.) Egy Alexander Csepregről is ad nekünk hírt egy sírkő, mely arról tanuskodik, hogy e sopronmegyei városkában a 16. században zsidók laktak. Egynéhány XVII. századbeli kismartoni zsidó is alussza örök álmát ebben a sírkertben.

Szerző sok helyen hivatkozik nagy tudósunkra: felejtethlen *Kaufmann* tanárra, ki voltaképen, amint az előszóban olvassuk, e nagyszerű munkára az első impulzust adta, miután a bécsi zsidókról szóló egyik munkájának megírása körül már régen érezte a Frankl L. August által 1856-ban kiadott hasonló tárgyú és című munkának fogyatkozásait. Könyvünk tudós szerzője, ugylátszik, egyálalában hű és méltó adeptusa Kaufmann történeti iskolájának. Még abban is jár nyomdokában, hogy látszólagos sok aprólékos adatot hordott össze, ami miatt nagy mestere és írói elődje ezen történeti téren néha a „Kleinigkeitskrämer“ vádját háritotta magára. A beavatottak azonban az ily apró történeti kavicsokat is tudják kellőképen értékelni, mivel épen ezek vezetik a kutatót nem ritkán oly helyre, hol meglepő felfedezésekre akad.

Wachstein kutató szelleme az epithaphiumokból csakugyan sok újat tár fel előttünk. Itt csak azt az egy felfedezését akarjuk felemlíteni, mely szerint a bécsi zsidó község a XVI. század közepe táján egy kis kabbalisztikus fészek volt. Az akkor élő kabbalisták között egyike a legkiválóbbaknak volt: R. Elchanan ben Cevi, kinek egyenes lezármazottja a 100 évvel ezelőtt, mint budai rabbi működő Kunitzer Mózes, a Ben Jochai“ és a „Hamecareph“ neves szerzője.

Hogy az ilyen óriási és rengeteg anyagot felölelő munkában egynéhány sajtóhibára és lapsus calami-ra is akadhatni, azt itt bebizonyítani nem tartjuk helyén valónak, miután szerző magyarul nem tud. Erre való megjegyzéseinket félre tesszük egy németnyelvű ismeretésünk számára.

A munka külső kiállítása pazar költekezésre vall. Papir, nyomás és a fényképészeti reprodukciók tanusítják, hogy a legelső ausztriai zsidó község a munka nagylelkű maecenása és Braumüller, a bécsi könyvpiac első kiadója annak technikai teremtmője.

Budapest.

Mandl Bernát.

*

Perls Ármin dr. Szónoklatok. IV. Pécs 1912 8° 179. l.

Dr. Perls egyike azon istenáldotta szónokoknak, kiknek beszédjei nem csupán a *hallgatóra* hatnak, hanem az *olvasóban* is fakasztanak vallási érzületet. Mesteri kezelője a nyelvnek, ki gondolatait mindig csillogó mezbe tudja öltöztetni. Alapos ismerője a hagyományos irodalomnak és a midrás tengeréből nem egy kihalászott gyöngynek adja meg a kellő foglalatát. A beszéd kompozíciója mindenütt mesteri, a szavak homályában nem vész el nála a vezérgondolat. Olvasóinknak nagy szolgálatot teszünk, ha figyelmüket e beszédekre felhívjuk.

*

Volksschriften über die jüdische Religion. Herausgegeben von Dr. J. Ziegler. Heft I. Dr. M. Wiener: Die Religion, der Propheten; Heft II. Dr. R. Leszynsky: Pharisäer und Sadduzäer; Heft III—IV. Dr. B. Jacob: Die Thora Moses. Frankfurt a/M. 1912—13.

Érdekes kísérletet tesz hazánkfia, Ziegler J. dr., a karlsbadi zsidó hitközség ékesszóló és tudós rabbija. Népszerű füzetekben akarja ismertetni a zsidó vallás eszméit és azokat az eredményeket, melyeket a zsidó tudomány művelői annak minden ágán elértek. Főleg ama közönyt akarja eloszlatni, mely a művelt nagyközönség körében vallásával szemben uralkodik. Fel akarja venni a küzdelmet a tudomány álarca alatt fellépő antiszemitizmussal szemben, mely a gondolkodni akaró és tudó intelligenciát vallásos meggyőződésében megtántorítja. Egész sereg lelkes munkatársat toborzott zászlaja körül és népszerű, de azért nivós értekezésekben ismerteti a zsidóságot, eszméit, történetét,

fejlődési fázisait. Az eddig megjelent négy füzet közt, melyek a prófé-
tizmussal, a zsidóságnak e páratlan jelenségével, a tórával és a
farizeusokkal és szadduceusokkal foglalkoznak, főleg utóbbi válik ki
tartalmánál és feldolgozási módjánál fogva. Szép előadásban méltatja
e két vallási párt működését és igyekszik eloszlatni a balhitet, melyet
főleg keresztény tudósok az új testamentum nyomán a farizeusokról
keltettek. Ügyes csoportosításban bemutatja a farizeusok és szaddu-
ceusok közti ellentéteket vallási és politikai kérdésekben és meleg,
vonzó előadásban rámutat ama érdemekre, melyeket a farizeusok
szereztek a zsidóság fenmaradása körül. A vállalat megérdemli a leg-
nagyobb mértékben való támogatást.

*

Óczár Jiszroél, héber encyklopédia VIII. kötete, szerkeszti Eisen-
stein J. D., New-York, 1912.

A New-Yorkban készülő héber egyetemes encyklopédia nyolcadik
kötete, mely Águna—Patrosz cikkeket tartalmazza, most hagyta el a
sajtót. Sok érdekes cikkben dolgozza fel anyagát e lexikon, mely
érdekes kiegészítést képezi a Jewish Encyclopédiának. Főleg az új
héber irodalomról és az orosz viszonyokról ad kellő felvilágosítást és
ebben a tekintetben hézagpótlónak is mondható. Érdekesek e kötetben
ezen szempontból például a vérvádról (álilat-dám) és az új héber
folyóiratirodalomról írt cikkek (Ittonim). E kötetnek következő munka-
társai vannak Magyarországról: E. Hurwitz — M.-Sziget, Bacher
V. — Budapest; Goldberger J. — Tata; Davidovitsch M.-Sziget. Kár,
hogy nem teljes a bibliográfia az egyes cikkek után és hogy nem
veszi tekintetbe a kiadó a legújabb kutatásokat is. Így például a
Falasákról szóló cikk Faitlowitschról és munkájáról még mit sem tud.

„Unlo“ élet- és gyermekbiztosító intézet mint szövetkezet (ezelőtt
Első Leánykiházasító Egylet) Budapest, VI., Teréz-körút 40—42. Ala-
pítástott 1863-ban. Az intézet felügyelő-bizottsága, mint az előbbi években,
ugy a folyó év végével is megtartott ülésében az intézet pénztár- és
vagyonállapotának fővizsgálatát megejtette és megállapította, hogy az
intézet vagyona a következő értékekben van elhelyezve és pedig: Intézeti
házak beruházási értékben 2,281.469 K, Értékpapírok 12,423.748 K,
Jelzálogkölcsönök 1,001.728 K, Kölcsönök saját kötvényekre 2,311.433.41
K, Takarék és bankbetétek 3,045.867.52 K, Postatakarékpénztár 9.082 10
K, Hivatalnoki nyugdíjalap betét 479.980.76 K, Pénzkészlet 78.703.92 K,
Ovadékok 30.037 88 K. Összesen 21,662.050.59 K. 1912. január 1-től
december 31-ig bezárólag benyújtott 21,825 940 értékű biztosítási ajánlat,
amelyből 18,484.550 K kötvényszerítetett, 2,180.390 K elutasított és
1,090.290 érvényesítve lett. Biztosított összegek fejében a folyó évben
1,946.410.86, az intézet fennállása óta 20,425.294.02 K fizettetett ki.
Ezen intézet az élet- és gyermek-biztosítás minden nemével foglalkozik
a legolcsóbb díjtételek és a legelőnyösebb feltételek mellett.

Pályázatok.

A pesti izr. hitközség előljáróságától (VII., Sip-utca 12.)

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága a **Glück Hani alapítvány** kamataiból, megüresedés folytán a folyó évben adományozásra kerülő évi **360 koronás** ösztöndíjra pályázatot hirdet.

Ezt az ösztöndíjat egy izraelita vallásu, magyarországi születésű, szegénysorsu ipari-, gazdasági-, vagy egyéb, a középiskolákkal egyenrangu intézetet látogató tanuló nyerheti el, aki azt három egymásután következő éven át, vagy ha középiskolai tanulmányait három évnél rövidebb idő alatt fejezné be, tanulmányai befejezéséig élvezi, feltéve, hogy arra időközben érdemtelennek nem bizonyul.

A pályázat eldöntésél, — egyenlő érdemesség mellett — az alapító Glück Bernát vérrokonai előnyben részesülnek. A vérrokonság közhitelű okiratokkal igazolandó.

A születési, szegénységi és tanulmányi (esetleg rokonsági) bizonyítványokkal kellően felszerelt és a folyamodó pontos lakáscímét is feltüntető pályázati kérvények *március 15-ik napjáig* az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapest, 1913. január havában.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

A pesti izr. hitközség előljáróságától (VII., Sip-utca 12.)

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága a kezelésében levő **Glück Sámuel** nevet viselő alapítvány kamataiból, megüresedés folytán a folyó évben adományozás alá kerülő évi **540 korona** összegű ösztöndíjra pályázatot nyit.

Ezt az ösztöndíjat ezuttal egy izraelita vallásu, magyarországi születésű, szegénysorsu orvostanhallgató nyerheti el, aki ezt három egymásután következő éven át, vagy ha tanulmányait három évnél rövidebb idő alatt fejezné be, tanulmányai befejezéséig élvezi, feltéve, hogy arra időközben érdemtelennek nem bizonyul.

A pályázat eldöntésénél, — egyenlő érdemesség mellett, — az alapító Glück Bernát vérrokonai előnyben részesülnek. A vérrokonság közhitelű okiratokkal igazolandó.

A születési, szegénységi és az eddigi tanulmányokat (és esetleg a rokonságot) igazoló bizonyítványokkal kellően felszerelt és a folyamodók pontos lakáscímét is feltüntető pályázati kérvények f. é. *március hó 15-ik napjáig* az alulírott előljárósághoz küldendők.

Budapest, 1913. január havában.

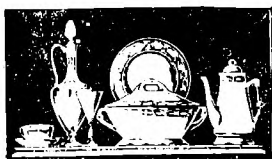
A pesti izr. hitközség előljárósága.

Az „Erzsébel“ Gőzmalom Társaság Budapesten,

mely a „PANNONIA“ gőzmalom átvétele óta a **husvéti lisztek** gyártását folytatja, ajánlja a husvétkor használatos lisztfajtákat **megfelelően** a budapesti gőzmalomok eredeti lisztszámainak, melyek az itteni rabbinátus és különösen főtisztelendő **Dr. Adler Illés és Feldmann M. rabbi** urak **szigorúan rituális** felügyelete alatt készíttetnek. Az elszállítás az itteni rabbinátus és ennek kiküldött maschichimjai állandó felügyelete alatt történik. Szíves megrendelések a legolcsóbb napi árak mellett fogantatottak. **Cím: „Erzsébel“ Gőzmalom Társaság Budapesten.**

Hüttl Tivadar porcellán-
és nagykereskedő

Cs. és
kir.
udvari
szállító

BUDAPEST, V., DOROTTYA-UTCA 14.
Kívánatra árjegyzék

כשר **Kokusszir,**

növényfaj és mindenféle fűszerárak nagyban és kicsinyben a legolcsóbb napiár mellett. Referenciákkal a budapesti orthodox rabbiság szolgálatára. Megbízható és legolcsóbb bevásárlási forrás! Friss vaj és mindenféle sajtok **כשר** egész évben át. **ROTH A. és FIA utóda GLÜCK DÁVID** Budapest, VII., Dob-utca 34.

MODERN CSILLÁROK

villamos berendezések

Gutfreund Dezső

elektrotechnikus

BUDAPEST,

Telefon
81-86.

VI., Révay-u. 12.

Telefon
81-86.

Dreher Ignác és Fia

Finom aczélárak-gyára
Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 14.

ALAPITTATOTT 1845-IK ÉVBEN.

Szolid beszerzési forrás, ugymint zsebkecskék, mindennemű ollók, konyhakécskék, asztali és gyümölcs-evőeszközök, körömápolási és borotválkozó-eszközök, továbbá kertészeti és gazdasági eszközök

TÖRÖK A. és TÁRSA BANKHÁZ

részvénytársaság

Vásároljunk osztálysorsjegyet a Török-palotában
Budapest, IV., Szervita tér 3. szám.

Fiókok: VI., Teréz-körút 46, Telefon 24-27. V., Váci-körút 4, Telefon 11-58.

Távíratí cím: „Törökék“ Budapest.

BERGEL ANDRÁS

cserépkályhás mester
Budapest, VII., Akácfa-u. 27.

Ajánlom legjobb minőségű kályháimat a legmodernebb stílusban és színben. - Elvállalok mindenféle kályhaátalakítást, javítást a legjutányosabb árban. Továbbá elvállalok új épületek berendezését is a legjutányosabb árban. ::

Hufler és Kalech

: nap- és esernyőgyár :
BUDAPEST, IV., KECSKEMÉTI-U. 9.

Ajánja dusan berendezett raktárát saját készítményű nap- és esernyőkben. Nagy választék valódi francia fűzőkben.

:: Nagy raktár szőrmeárukban. ::

!! Javítások és áthuzatok a legolcsóbb árak mellett elfogadtatnak. Mindenféle átalakítások elfogadtatnak. !!

Bayerlax

egy enyhe, biztos hatású hashajtó
Egy doboz 1 korona

BAYER gyógyszertár

Budapest, VI., Andrásy-ut 84
Fhg. udvari szállító.

Használjon!

Szagatás, fejfájás, oldalsó vállfájás,
hát- és derékfájdalmak ellen
dr. BOROVSKY-féle kellemes illatú

■ ■ **BOROLIN-t.** ■ ■

Ára 80 fillér — Próbáúveg 50 fillér.

Mosakodásra: szőpítő és legjobb fertőtlenítő **Borolin-szappant**

Ára darabonként 30 és 80 fillér.

Nyálkaoldásra, köhögés és rekedtség ellen **Borolin-cukorkát**

Ára csomagonként 20 és 40 fillér.

☛ Kapható mindenütt. ☛

Szíveskedjék megrendelésénél hivatkozni a Hitközségi Szemlére.

STECKLER JÓZSEF

Specialista
képek-
tekben ::
és luxus
butorok-
ban. :: ::

□□□□□□

BUDAPEST,
VII., Sip-utca 17

Csillárkiárusítás!

**Wolfram-
lámpa**

kor. 1,20

WEISZ, villamos-vállalata

Népszínház-utca 19. Vig-utcai oldal.

Villany és gázra 50%
engedménnyel.

Szerelések és átala-
kítások vállaltatnak.

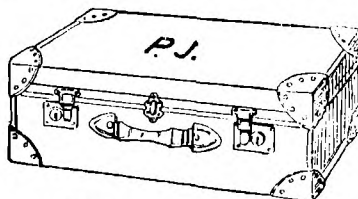
PAPEK JÓZSEF

csász. és kir. udvari szállító

bőröndös és
finom bőraru

::: gyártó :::

BUDAPEST, VIII.,
Rákóczi-ut 11. sz.

Kizárólag jobb minőségű árúk.
Budapest legnagyobb szaküzlete.